

hada ise (TY, nr. 4176) Seyyid Nizam'a ait gösterilmektedir. Eser muhtemelen babasına aittir. Seyyid Nizamoglu'nun bazı ilâhileri Enfi Hasan Ağa, Yeniköylü Hâdi Bey ve Şikârîzâde Ahmed Efendi tarafından bestelenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Seyyid Nizamoglu, *Câmiu'l-maârif*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2335, vr. 3^a-6^a, 11^b-14^b; a.m.f., *Risâle-i Tâc-i Nizâmî*, Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 2171, vr. 2^b-3^b; Harîrîzâde, *Tibyân*, II, vr. 142^a-143^b; Mehmed Tefkik, *Mecmûatü't-terâcim*, İÜ Ktp., TY, nr. 192, vr. 19^a; *Osmanlı Müellifleri*, I, 26, 58-59, 81-82; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz), İstanbul 2006, III, 306-313; IV, 257-261; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 30, 65; Abdülbâki Gölpinarlı, "Seyyid Seyfullah (Nizamoglu)", *TDL*, XIX/207 (1968), s. 405-413; Necdet Tosun, "Seyyid Nizamoglu Seyfullah: Hayatı ve Eserleri", *İLAM Araştırma Dergisi*, II/1, İstanbul 1997, s. 153-164; İsmail Erdoğan, "Seyyid Seyfullah Kâsım Efendi (ö. 1010/1601) ve Miftâh-ı Vahdet-i Vücûd Adlı Risâlesi", *Tasavvuf*, sy. 8, Ankara 2002, s. 47-61.

NECDET TOSUN

SEYYİD NUH

(سید نوح)

(ö. 1126/1714)

┌ Türk mûsikisi bestekârı, hânende. ─

Diyarbakır'da doğdu. Adı Mehmed olup hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Memleketinde gördüğü düzenli bir öğrenimden sonra genç yaşta İstanbul'a geldi. Burada ilim tahsilinin yanı sıra mûsikî eğitimi aldı. Şöhretinin en parlak zamanı IV. Mehmed ile (1648-1687) III. Ahmed (1703-1730) arasındaki dönemdir. Ali Ufkî Bey, Hâfız Post, Buhârîzâde Mustafa İtrî Efendi ve Nazîm gibi çağdaşı olduğu mûsikîşinaslarla görüşmüş olması muhtemeldir. Mûsikideki yeteneğini bu ortamda daha da geliştirdi. Enderun'daki mûsikî fasillarının hânendeleri arasında yer aldı ve başhânde oldu. Seyyid Nuh'un tegannisini Ebûîshakzâde Esad Efendi Acem, Mehmed Suphi Ezgi Âzerî tarzına benzettirmektedir (*Atrabül'âsâr*, vr. 22^a; *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, I, 114). III. Ahmed zamanında kendisine Diyarbakır'da bir timar verilerek emekli oldu. Memleketine döndükten bir müddet sonra vefat etti. Esad Efendi ölümü için düşürülen, "Bin yıl da ömrü olsa kişinin ne kârı var / Nuh'un da bir mûsâade-i rûzîgârı var" tarih beytini kaydetmektedir (*Atrabül'âsâr*, vr. 22^b).

Esad Efendi, Seyyid Nuh'un sesinin orta güzellikte olduğunu, bestelerinde par-

lak bir üslûbun bulunduğunu söylemektedir (*a.g.e.*, vr. 22^{a-b}). Kendisini bizzat dinlediğini belirten Esad Efendi otuz civarında beste, semâi ve şarkısının olduğunu bildirmekteyse de (*a.g.e.*, vr. 22^b) kaynaklarda eski güfte mecmualarında 100'den fazla eserinin güftesinin yer aldığı ileri sürülmektedir. Bestelerinden günümüze on beş kadarı ulaşmıştır (Aksüt, s. 46; *BTMA*, II, 146). Suphi Ezgi eserinde tâhir ve şehnaz makamlarındaki besteleriyle hümâyun makamındaki semâisinin notalarını vermektedir. III. Ahmed devri mutasavvıf şair ve hattatlarından Fasîh Ahmed Dede, Seyyid Nuh'a gönderdiği bir muhabbetnâmede onu övmüş ve mûsikinin Pisagor'u olduğunu ifade etmiştir (İbnülemin, s. 306).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebûîshakzâde Esad Efendi, *Atrabül'âsâr*, İÜ Ktp., nr. 1739, vr. 22^{a-b}; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933-40, I, 112-114, 164-165; IV, 55-56; Sadettin Nûzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 122, 125; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 306-307; Kıp, *TSM Saz Eserleri*, s. 5; Sadun Aksüt, *Türk Musikisinin 100 Bestekârı*, s. 46-47; *TSM Sözlü Eserler*, s. 52, 258, 269, 278, 349, 355; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, I, 426-428; Öztuna, *BTMA*, II, 146.

HASAN AKSOY

SEYYİD ŞERİF el-CÜRCÂNÎ

(bk. CÜRCÂNÎ, Seyyid Şerif).

SEYYİD VEHBÎ

(سید وهبی)

(ö. 1149/1736)

┌ Divan şairi
ve nesir yazarı. ─

İstanbul'da doğdu. Adı Hüseyin olup İmamzâde Mehmed Efendi'nin kethüdâsı Hacı Ahmed Efendi'nin oğludur. Nesebi Ehl-i beyt'e dayandığından "Seyyid" lakabıyla anılmıştır. Silsilesi Hüsâmeddin Efendi'ye ulaştığı için gençliğinde bir müddet "Hüsâmî" mahlasını kullandıktan sonra hocası şair Mirzazâde Ahmed Neylî'nin tavsiyesiyle "Vehbî" mahlasını aldı. Sünbülzâde Vehbî ile karıştırılmaması için Vehbî-i Kadîm veya Vehbî-i Evvel diye de anılır. Mirzazâde Şeyh Mehmed Efendi'den okudu ve iyi bir öğrenim gördü. Ayrıca Abdülbâki Ârif Efendi'den hat dersi aldı. Hoca-zâde Seyyid Osman Efendi'nin Anadolu kazaskerliğinde mülâzım oldu (1108/1696). 1123 (1711) yılında Rus seferi vesilesiyle yazdığı kaside ve tarihlerle III. Ahmed'in ilgisini çekti. Uzunca bir süre İstanbul medreselerinde müderrislik yaptı. 1720'de ka-

leme aldığı *Surnâme*'sine mükâfat olarak ikinci defa fethinde Tebriz'e kadı tayin edildi. Ardından Kayseri, Manisa ve Halep meleviyetlerinde bulundu. Halep'ten ayrılırken hacca gitti (1147/1735). Dönüşünde hastalandı ve İstanbul Aksaray'daki evinde vefat etti, Cerrahpaşa'da Cambaziye Mes-cidi haziresine defnedildi.

III. Ahmed ve Damad İbrâhim Paşa dönemi şairlerinin önde gelen simalarından olan Vehbî önceleri kendisine üstat olarak Nâbî'yi seçmiş, ancak sonraları Nedîm'in etkisine girmiştir. Kasidelerinde Nefî edası hâkim olan sanatkar pek çok şairin gazelini tanzîr ve tahmîs etmiştir. Seyyid Vehbî, mazmunlarında İran etkisini en aza indirmeye çalışmış, yaşadığı hayatın izlerini şiirine taşımıştır. Topkapı Sarayı önündeki III. Ahmed Çeşmesi için padişahın yazdığı, "Besmeleyle iç suyu Han Ahmed'e eyle duâ" tarih mısraının ebcedinin eksik gelmesi üzerine bunu, "Aç besmeleyle iç suyu Han Ahmed'e eyle duâ" şekline koyarak tamamlaması sultanın takdirini kazanmasına vesile olmuş, bu beyti de ihtiva eden musammat kasidesi çeşme çevresine bir kuşak halinde nakşedilmiştir.

Eserleri. 1. *Divan*. Hamit Dikmen tarafından doktora çalışması olarak üç nüshası karşılaştırılmak suretiyle neşre hazırlanan divanda (bk. bibl.) bir münâcât, dört na't, bir mi'râciyye, beş rubâî şeklinde tevhidle kırk üç na't, seksen altı kaside, bir takriz, dört arz-ı hâl, iki mektup, 128 tarih manzumesi, iki terkihibend, iki tercihibend, iki müseddes, yirmi tahmîs, dört şarkı, 266 gazel, elli bir kıta, on dokuz lugaz, yetmiş beş rubâî, iki nazım, yirmi beş müfred ve altmış iki adet matla' beyti mevcuttur. Bâkî, Neylî, Nefî, Râşid, Nedîm gibi şairlerin gazellerini tanzîr ve tahmîs etmiş, Keçecizâde İzzet Molla gibi bazı şairleri etkilemiştir. 2. *Surnâme*. III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet, kızlarının düğün merasimlerini günü gününe takip eden şairin gördüklerini bütün teferruatı ile aktardığı mensur bir eserdir. Türünün en meşhur örneği olan kitapta şair aynı zamanda İstanbul'u tanıtmakta, devrin örf ve âdetlerini anlatmaktadır. Benzerleri arasında en düzgün metin kabul edilen eserde yer yer manzum parçalar da vardır. Birçok kütüphanede yazmaları olup (İÜ Ktp., TY, nr. 11, 1607, 3035, 3974, 6098, 6099, 6124; Karatay, I, 280) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüshada (III. Ahmed, nr. 3593) Levnî tarafından yapılmış 137 minyatür mevcuttur. Bu minyatürler üzerinde Hüseyin Elmas (*Nakkaş Osman ve Levnî'ye Ait Surnâme Minyatür-*

lerin *Kompozisyon ve Renk Açısından İncelenmesi*, 1994, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), Süreyya Eroğlu (*Surnâme-i Hümayun ve Surnâme-i Vehbî Bağlamında Nakkaş Osman ve Nakkaş Levnî*, 2000, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) ve Nalan Aracı (*Nakkaş Osman'ın Surname Yapıtından Resim Yorumları*, 2005, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Reşat Ekrem Koçu'nun özetle yayımladığı (İstanbul 1939) *Surnâme* metni üzerinde Ahsen Tuba Kaynarca tarafından bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır (*Seyyid Vehbî'nin Surnâmesi: İnceleme-Metin*, 2000, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Levnî'nin *Surnâme* minyatürlerini Esin Atlı yayımlamış (İstanbul 1999), bu minyatürler ve Mertol Tulum tarafından yeni harflere aktarılan *Surnâme* metni Robert Bragner'in İngilizce tercümesiyle birlikte ayrıca neşredilmiştir (Bern 2001). 3. *Hadîs-i Erbâin Tercümesi*. Türünün başarılı sayılabilecek bir örneği olan ve bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan (TY, nr. 1376, vr. 3^b-6^a) bu tercümede her hadis metni dört mısralık bir kıta içinde iktibas edilmiştir. 4. *Risâle-i Sulhiyye*. 1130 (1718) yılında imzalanan Pasarofça Antlaşması hakkında Sadrazam Damad İbrâhim Paşa'nın emriyle kaleme alındığı anlaşılan manzum risâlede Varadin mağlûbiyetiyle Belgrad'ın kaybedilişi anlatılmakta, ancak İbrâhim Paşa'nın bu işi barışla sonuçlandığı dile getirilmektedir. Bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (TY, nr. 2711, vr. 220^b-229^b). Kafzâde Fâzî'nin (ö. 1031/1622) başlayıp Seyyid Vehbî'nin tamamladığı *Leylâ vü Mecnûn*'un Nev'izâde Atâî'nin hattıyla 1624'te yazılmış bir nüshası bulunmaktadır (Le-

vend, s. 325). Eser ayrıca Fâzî divanının bazı nüshaları içinde de yer alır (İÜ Ktp., TY, nr. 1699). Seyyid Vehbî devrin tanınmış bazı edipleri gibi Mustafa Safâî'nin *Tezkire*'sine yazdığı uzun takriziyle da dikkat çekmektedir (*Tezkiretü's-suarâ-yı Safâî*, DTCF Ktp., Mustafa Con, B boyu, nr. 601, vr. 2-3).

BİBLİYOGRAFYA :

Seyyid Vehbî ve Divanının Karşılaştırmalı Metni (haz. Hamit Dikmen, doktora tezi, 1991), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; *Surname-i Vehbi: A Miniature Illustrated Manuscript of an 18th Century Festival in Ottoman Istanbul* (nşr. A. Mertol Tulum, trc. R. Bragner), Bern 2001; Mustafa Safâî Efendi, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 3215, s. 360; İsmâil Belîğ, *Nuhbetü'l-âsâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 1182, s. 116; Râşid, *Târih*, V, 404, 421, 425; Sâlim, *Tezkire*, İstanbul 1315, s. 710; Çelebizâde Âsım, *Târih*, İstanbul 1153, vr. 90^b-91^a; Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 79; Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, *Mecelletü'n-nişâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 628, vr. 428; Fatîm, *Tezkire*, s. 443; Muallim Nâci, *Esâmî*, İstanbul 1308, s. 177-179; Ârif Hikmet, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 789, s. 65; Fâik Reşad, *Eslâf*, İstanbul 1312, II, 100-104; Gibb, *HOP*, IV, 101-107; *Osmanlı Müellifleri*, II, 234; Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Millî Ktp., nr. 611, s. 1670-1671; Agâh Sırrı Levend, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*, Ankara 1959, s. 325; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 280; Ali Canip Yöntem, "On İkinci Asır Edebiyatının Meşhur Simalarından: Seyyid Vehbî", *HM*, I/16 (1927), s. 305; Hamit Dikmen, "Seyyid Vehbî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Şairliğinin Değerlendirilmesi", *TJBA*, XXII (1998), s. 87-101; a.mlf., "Seyyid Vehbî'nin Şiirlerinde Muhteva", *TK*, XXXVIII/450 (2000), s. 614-631; a.mlf., "Seyyid Vehbî Divanı'nın Şekil ve İfade Özellikleri Yönünden Analizi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III/1, Adana 2003, s. 103-127; Abdülkadir Karahan, "Seyyid Vehbî", *İA*, X, 543-547; "Vehbî Hüseyin (Seyyid)", *TDEA*, VIII, 525; Kathleen R. F. Burtil, "Vehbî Sayyidi", *EI²* (İng.), XI, 202; Şehnaz Yalçın, "Levnî", *DİA*, XXVII, 155.

HAMİT DİKMEN

SEYYİD VELÂYET

(سید ولایت)

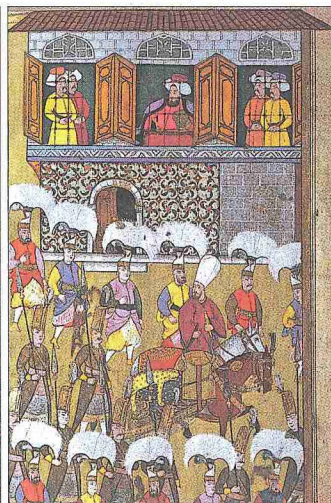
(ö. 929/1522)

Vefâî-Zeynî şeyhi.

855 (1451) yılında Bursa'nın Kirmasti kasabasında doğdu. Baba tarafından soyu Hz. Hüseyin'e ulaşır. Hayatı hakkında bilinenlerin önemli bir kısmı, Vefâîyye tarikatının piri Tâcülârifin Seyyid Ebû'l-Vefâ el-Bağdâdî'ye dair menâkıbnâmeyi tercüme eden mütercimın eserin baş tarafında verdiği bilgilerle dayanmaktadır. Bu eserde atalarından Seyyid Pîr Hayâtüddin, Vefâîyye tarikatının kurucusu Ebû'l-Vefâ el-Bağdâdî ile kardeş çocuğu olarak gösterilir. Seyyid Ebû'l-Vefâ henüz küçük yaşta olan amcazadesi Seyyid Hayâtüddin'i evlât edinmiş ve yetişmesinde büyük emek sarfetmiştir (*Tercüme-i Menâkıb-i Şeyh Vefâ*, vr. 7^b). Bu bilgi doğru kabul edildiği takdirde ailesinin nesep itibarıyla Vefâîyye tarikatıyla doğrudan bağlantılı olduğu ortaya çıkar. Nitekim Seyyid Velâyet'in bazı faaliyetleri bunu doğrular niteliktedir.

Menâkıbnâmeye göre annesi Sitt bint Hafîl, Seyyid Velâyet'in ilk hac yolculuğuna çıktığı 880 (1475) yılında, babası Seyyid Ahmed 22 Muharrem 886'da (23 Mart 1481) vefat etti. Seyyid Velâyet'in hayatının erken dönemleri ve eğitimi konusunda Molla Gürânî'den hadis okuduğuna dair bilginin dışında (Hoca Sâdeddin, II, 579) bir kayda rastlanmamaktadır. Onun Bursa'dan İstanbul'a hangi tarihte gittiği de kesin biçimde bilinmemektedir. İstanbul'a geldikten bir süre sonra dönemin önde gelen Zeyniyye şeyhlerinden tarihçi Âşıkpaşazâde'ye intisap ettiği ve Âşıkpaşazâde'nin 874 (1469-70) yılında onu kızı Râbia Hatun'la evlendirdiği (*Tercüme-i Menâkıb-i Şeyh Vefâ*, vr. 7^b; Mecdî, s. 352) bilindiğine göre on altı-on yedi yaşlarında muhtemelen ailesiyle birlikte İstanbul'a ulaşmış olmalıdır. Seyyid Velâyet'in İstanbul'a geldiğinde Vefâî şeyhi Baba İlyâs-ı Horasânî'nin soyundan gelen Âşıkpaşazâde'nin yanına gitmesi düşündürücüdür. Onun bu tercihinde Vefâîyye tarikatının pîrinin soyundan gelmiş olmasının önemli payı olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

Şeyhi Âşıkpaşazâde'nin yanında seyrü sülûkünü tamamlayan Seyyid Velâyet icâzet aldıktan kısa bir süre sonra hacca gitti. Kaynaklarda onun üç defa hacca gittiği kaydedilmektedir. 880 (1475-76) yılındaki hac seferinden dönüşte Mısır'da bir süre kalıp Seyyid Ebû'l-Vefâ b. Ebû Bekir'den

Seyyid Vehbî'nin *Surnâme*'sinden minyatürlü iki sayfa (TSMK, III. Ahmed, nr. 3593, vr. 27^a, 168^a)